

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή — Προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης στον φορολογικό τομέα»

COM(2009) 201 τελικό

(2010/C 255/11)

Εισηγητής: ο κ. BURANI

Στις 28 Απριλίου 2009, και σύμφωνα με το άρθρο 262 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε να ζητήσει τη γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα την:

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή - Προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης στον φορολογικό τομέα

COM(2009) 201 τελικό.

Το ειδικευμένο τμήμα «Οικονομική και νομισματική ένωση, οικονομική και κοινωνική συνοχή», στο οποίο ανατέθηκε η προετοιμασία των σχετικών εργασιών, υιοθέτησε τη γνωμοδότησή του στις 13 Νοεμβρίου 2009, με βάση την εισηγητική έκθεση, κ. BURANI.

Κατά την 458^η σύνοδο ολομέλειάς της, της 16^{ης} και 17^{ης} Δεκεμβρίου 2009 (συνεδρίαση της 17^{ης} Δεκεμβρίου 2009), η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε ομόφωνα την ακόλουθη γνωμοδότηση.

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1 Η Ανακοίνωση αποτελεί τη συνεισφορά της Επιτροπής στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και των φορολογικών παραδείσων, την οποία είχε προαναγγείλει η G-20 και επιβεβαίωσε αργότερα το Συμβούλιο Ecofin και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Ο στόχος της χρηστής διακυβέρνησης στον φορολογικό τομέα επιδιώκεται εδώ και καιρό: για το θέμα αυτό έχουν θεσπιστεί κανόνες συνεργασίας μεταξύ των χωρών της ΕΕ και τρίτων χωρών, αμοιβαίας συνδρομής, φορολόγησης των εσόδων από αποταμιεύσεις, εισπραξής φορολογικών απαιτήσεων· έχει δε υιοθετηθεί κώδικας συμπεριφοράς για την αποφυγή επιζήμιου φορολογικού ανταγωνισμού. Όλα αυτά δείχνουν ότι η Ευρώπη θεωρεί, και το αποδεικνύει στην πράξη, ότι η χρηστή διακυβέρνηση στον φορολογικό τομέα είναι καθοριστικής σημασίας.

1.2 Στην υπό εξέταση Ανακοίνωση καθορίζονται οι βασικές δράσεις που προτίθεται να αναλάβει η Επιτροπή, ειδικότερα στο τμήμα αναφορικά με τη συνέχεια που δίνεται (*follow-up*) στις πρωτοβουλίες του ΟΟΣΑ· το σύνολο αποτελεί ένα δομημένο σχέδιο ρυθμίσεων, διαπραγματεύσεων, καινοτομιών όσον αφορά τα κριτήρια που διέπουν ορισμένες πολιτικές. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) **συμφωνεί πλήρως** με όλα τα μέτρα και τις συστάσεις της Επιτροπής. Ειδικότερα δε για το σημείο που αφορά τη συνοχή μεταξύ της χρηματοδοτικής υποστήριξης, η οποία παρέχεται σε πολλές χώρες με διάφορες μορφές, και του επιπέδου συνεργασίας τους σε φορολογικά θέματα, εκφράζεται η ευχή η ΕΕ να υιοθετήσει μια σταθερή και υπεύθυνη στάση: πιο συγκεκριμένα θα πρέπει να θέσει τέλος στην πολιτική των άνευ όρων ενισχύσεων, χωρίς ανταλλάγματα.

1.3 Δεν έχει νόημα να απαριθμήσουμε τα σημεία συμφωνίας: θα αυξανόταν ανώφελα το κείμενο χωρίς καμιά προστιθέμενη αξία· η ΕΟΚΕ όμως θεωρεί ότι οφείλει να αναφερθεί σε ορισμένα **προβλήματα ουσίας**, τα οποία κατά τη γνώμη της χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής.

1.4 Στην εισαγωγή της Ανακοίνωσης της Επιτροπής η διακυβέρνηση στον φορολογικό τομέα θεωρείται ως μέσο **συντονισμένης**

απάντησης για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, της διαφθοράς και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας· επαναλαμβάνεται συνεπώς η αρχή καταπολέμησης αυτών των φαινομένων σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην πράξη, η δήλωση αυτή δημιουργεί ορισμένες αμφιβολίες: η φορολογική διακυβέρνηση από μόνη της δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις καταπολέμησης ορισμένων άλλων φαινομένων με μεγαλύτερη ή μικρότερη φορολογική σημασία αλλά με διαφορετική προέλευση: η **νομιμοποίηση εσόδων** ως προϊόν του **οργανωμένου εγκλήματος**, της **τρομοκρατίας** και της **διαφθοράς**.

1.4.1 Η τρίτη οδηγία για τη **«νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες»** ⁽¹⁾ (MLD) θεωρεί τη **φορολογική απάτη «σοβαρή αξιόποινη πράξη»**, η οποία θα πρέπει να **υπόκειται στους κανόνες της οδηγίας**: στην πράξη όμως δεν συμβαίνει αυτό: η φοροδιαφυγή (ή απάτη) αποτελεί αντικείμενο σειράς ειδικών οδηγιών δυνάμει των οποίων αυτή δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα των αρχών για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, **υπάγεται δε μόνο στην αρμοδιότητα των φορολογικών αρχών**. Προκύπτει συνεπώς ένα πρόβλημα επικάλυψης των κανόνων ή μάλλον η ανάγκη να **καθοριστούν με σαφήνεια οι εξουσίες και οι αρμοδιότητες**: η **MLD θα πρέπει να οριοθετηθεί στον δηλωμένο στόχο της**, με τον αποκλεισμό των φορολογικών και των χρηματοοικονομικών αξιόποινων πράξεων όταν **δεν προέρχονται από υποκείμενη εγκληματική ή τρομοκρατική ενέργεια**. Αντιθέτως, **οι φορολογικές οδηγίες θα πρέπει να αποκλείουν από το πεδίο αρμοδιοτήτων των φορολογικών αρχών παραβάσεις καθαρά εγκληματικής ή τρομοκρατικής προέλευσης**. Θα υπάρχει πάντα μια «γκρίζα ζώνη» στα όρια των δύο αυτών φαινομένων, αλλά θα έχουν τουλάχιστον θεσπιστεί σαφείς βασικές αρχές.

1.4.2 Οι οδηγίες για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και οι φορολογικές οδηγίες φαίνεται

⁽¹⁾ Οδηγία 2005/60/CE για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, ΕΕ L 309 της 25.11.2005.

σήμερα να ακολουθούν δύο διαφορετικές κατευθύνσεις: ωστόσο, η ευθύνη δεν μπορεί να αποδοθεί στην Επιτροπή αλλά μάλλον στην **κατανομή των εξουσιών και των αρμοδιοτήτων**: σε παγκόσμιο επίπεδο η καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος είναι υπό την αιγίδα της GAFI ⁽²⁾, ενώ σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι αρμοδιότητα του Συμβουλίου Εσωτερικών Υποθέσεων και Δικαιοσύνης· η φοροδιαφυγή αντιμετωπίζεται από την G-20 και στην Ευρώπη από το Συμβούλιο Ecofin. Σε κανένα έγγραφο δεν αναφέρεται η ανάγκη συνεργασίας, ανταλλαγής πληροφοριών και κατανομής καθηκόντων μεταξύ των διαφόρων αρχών. Η ΕΟΚΕ καλεί να τακτοποιηθεί αυτή η κατάσταση, η οποία καθιστά αόριστο και ανέφικτο τον απώτερο στόχο της «ολιστικής προσέγγισης».

1.5 Ειδικότερα όσον αφορά την ολιστική προσέγγιση προκύπτει το πρόβλημα των **φορολογικών παραδείσεων**, που είναι αντικείμενο της προσοχής μόνον όταν πρόκειται για την φοροδιαφυγή· ενώ παραμένει στην αφάνεια το θέμα των **χρημάτων που συνδέονται με το οργανωμένο έγκλημα ή προορίζονται για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας**. Το φαινόμενο δεν επηρεάζει μόνο τα πιο γνωστά κέντρα με τα οποία οι φορολογικές αρχές βρίσκονται σε διαπραγματεύσεις, αλλά πάνω από όλα και ορισμένα αναδυόμενα χρηματοπιστωτικά κέντρα σε περιοχές όπου γεωπολιτικές εκτιμήσεις μπορούν να επηρεάσουν την έναρξη διαπραγματεύσεων.

1.6 Ένα δύσκολο πρόβλημα για το οποίο δεν γίνεται λόγος είναι οι **σημιαίες ευκαιρίες**, ⁽³⁾ πηγή σημαντικής ροής κεφαλαίων καθ' όλα νόμιμων, και μη φορολογούμενων· προορισμός τους είναι συνήθως οι φορολογικοί παράδεισοι, από τους οποίους εξέρχονται για να επενδυθούν εκ νέου. Αν και αμφιλεγόμενες από πολλές απόψεις, οι σημιαίες ευκαιρίες υπάρχουν με τη σιωπηρή συναίνεση όλων των χωρών· στον αγώνα κατά των φορολογικών παραδείσεων πρέπει να αποφευχθούν ανεπιθύμητες συνέπειες σε νόμιμες δραστηριότητες και η προώθηση κεφαλαίων σε λιγότερο συνεργάσιμα κέντρα.

1.7 Συμπέρασμα: η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, καθώς και σε ό,τι αφορά τις οικονομικές πτυχές της καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας, η Ευρώπη έχει κάνει και εξακολουθεί να κάνει πολλά. Επίθυμει ωστόσο να επιστήσει την προσοχή των νομοθετών σε ορισμένες **σοβαρές ελλείψεις**: δεν υπάρχει **συστηματικός συντονισμός μεταξύ της καταπολέμησης της φοροδιαφυγής και της καταπολέμησης της εγκληματικότητας**, ούτε **σαφής διαχωρισμός των καθηκόντων και των αρμοδιοτήτων των αρχών** που έχουν αναλάβει την καταπολέμηση των διαφόρων φαινομένων. Τα φαινόμενα αυτά παρουσιάζουν συχνά πτυχές που συνδέονται είτε με τη φοροδιαφυγή είτε με εγκληματικές ή τρομοκρατικές δράσεις, και έτσι είναι δύσκολο να χαρακτηριστούν: αυτό συνιστά έναν επιπλέον λόγο που καθιστά αναγκαία τη **δομημένη συνεργασία** μεταξύ των διαφόρων αρχών. Στα προγράμματα του Συμβουλίου και της Επιτροπής δεν υπάρχει καμιά αναφορά στη συνεργασία αυτή.

2. Κύρια σημεία της Ανακοίνωσης

2.1 Στο έγγραφο της Επιτροπής περιλαμβάνεται μια σειρά σκέψεων όσον αφορά τη διακυβέρνηση στον φορολογικό τομέα. Αυτές οι σκέψεις αντανακλώνται στα αποτελέσματα μιας σειράς συναντήσεων:

⁽²⁾ Ομάδα χρηματοοικονομικής δράσης, συγκροτήθηκε από τον ΟΟΣΑ

⁽³⁾ Ένα πλοίο φέρει «σημιαία ευκαιρία» (FOC – flag of convenience, με τον συνήθη αγγλικό όρο), όταν είναι νηολογημένο σε μια ξένη χώρα, η οποία διαθέτει λίγους κανόνες, προκειμένου να μειωθεί το κόστος λειτουργίας του ή να παραγκωνισθούν οι επαχθείς διατάξεις. Η Διεθνής Ομοσπονδία Εργαζομένων στις Μεταφορές κατάρτισε κατάλογο με 32 «μητρώα» τα οποία θεωρούνται «σημιαία ευκαιρία».

των χωρών της G-20 τον Νοέμβριο του 2008, του Συμβουλίου Ecofin τον Δεκέμβριο του 2008, των Υπουργών Οικονομικών και των Διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών της G-20 της 14^{ης} Μαρτίου 2009, του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 19^{ης} και 20^{ης} Μαρτίου 2009, και, τέλος, της G-20 της 2ας Απριλίου 2009. Από τα συμπεράσματα αυτών των συναντήσεων προκύπτει η βούληση να ληφθούν μέτρα κατά των μη συνεργάσιμων κέντρων, συμπεριλαμβανομένων των φορολογικών παραδείσεων, με τη θέσπιση κυρώσεων για την προστασία των δημόσιων οικονομικών και των χρηματοπιστωτικών συστημάτων. Ειδικότερα, κατά τη σύνοδο κορυφής της G-20 επισημάνθηκε ότι «η εποχή του τραπεζικού απορρήτου, παρήλθε».

2.2 Η Ανακοίνωση έχει ως στόχο να προσδιορίσει την ενδεχόμενη συμβολή της ΕΕ στο θέμα διακυβέρνησης των άμεσων φόρων· σε τρία ξεχωριστά κεφάλαια του εγγράφου εξετάζονται οι τρόποι βελτίωσης της, τα μέσα προώθησης στην πράξη και ο ρόλος των κρατών μελών όσον αφορά την υποστήριξη των προσπαθειών των ΟΟΣΑ και του ΟΗΕ μέσω συντονισμένων δράσεων τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο σε διεθνές επίπεδο.

2.3 Η **χρηστή διακυβέρνηση στον φορολογικό τομέα** είναι ένας στόχος τον οποίο η Επιτροπή επιδιώκει εδώ και καιρό με **συνεργασία στο εσωτερικό της ΕΕ** και, σε ευρύτερη κλίμακα, σε **συνεργασία με τον ΟΟΣΑ** για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μέσω των φορολογικών παραδείσεων.

2.4 Το νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο της ΕΕ για τη **συνεργασία στον φορολογικό τομέα** μπορεί να θεωρηθεί, κατ' αρχήν, ικανοποιητικό: έχουν θεσπιστεί ή είναι υπό συζήτηση οδηγίες κανόνες περί αμοιβαίας συνδρομής, φορολόγησης των εισοδημάτων από αποταμιεύσεις, εισπραξής φορολογικών απαιτήσεων. Απομένει να διαπιστωθεί εάν και με πόση προσοχή, τα κράτη μέλη θα μεταφέρουν στην πράξη τους κοινοτικούς κανόνες στο εθνικό δικαιο..

2.4.1 Όσον αφορά τον **επιζήμιο φορολογικό ανταγωνισμό** εκπονήθηκε ο «Κώδικας δεοντολογίας για τη φορολογία των επιχειρήσεων» ⁽⁴⁾, που έχει μεν θετικά αποτελέσματα αλλά επιδέχεται περαιτέρω βελτίωσης. Ο κώδικας υιοθετήθηκε από τα κράτη μέλη και από τα εξαρτώμενα εδάφη τους· η επέκτασή του σε τρίτες χώρες περιλαμβάνεται στο πρόγραμμα εργασίας 2009-2010. Το θέμα που επανέρχεται συνεχώς στο κείμενο είναι το θέμα της **διαφάνειας**: επίσης σαφής είναι η θέση της Επιτροπής όσον αφορά την **εφαρμογή των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις στα μέτρα άμεσης φορολόγησης**.

2.5 Η Επιτροπή προτίθεται να προτείνει μια **συντονισμένη δράση των κρατών μελών για να εξασφαλιστεί η δέουσα συνέχεια στις πρωτοβουλίες του ΟΟΣΑ** στο διεθνές πεδίο, εν αναμονή προς το παρόν της τήρησης των «πρόσφατα αναληφθεισών σημαντικών δεσμεύσεων». Οι δεσμεύσεις αυτές είναι δύο: πρώτον, ο ΟΟΣΑ προτίθεται να καταργήσει τα προτιμησιακά φορολογικά καθεστώτα των 30 χωρών μελών του, δεύτερο, έχει αρχίσει - και θα συνεχίσει - να **ασκεί πίεση σε χώρες μη μέλη**, με στόχο τη δέσμευσή τους για πολιτική συνεργασία με τις χώρες του ΟΟΣΑ.

2.5.1 Ο ΟΟΣΑ έχει έλθει σε επαφή με πολλές χώρες, σε ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο, και έχει ήδη σημειώσει τις πρώτες επιτυχίες: **35 χώρες** μη μέλη, συμπεριλαμβανομένων πολλών φορολογικών

⁽⁴⁾ Υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο ECOFIN στις 1 Δεκεμβρίου 1997.

παραδείσων, έχουν αναλάβει την πολιτική δέσμευση να συνεργάζονται στους τομείς της διαφάνειας και της ανταλλαγής πληροφοριών σε φορολογικά θέματα. Πολλές άλλες χώρες ⁽⁵⁾ δεσμεύτηκαν πρόσφατα να τηρούν τους κανόνες του ΟΟΣΑ όσον αφορά την **ανταλλαγή πληροφοριών κατόπιν αιτήσεως**, ανεξάρτητα από τις εθνικές ανάγκες και το τραπεζικό απόρρητο.

2.6 Στον τομέα της **διεθνούς πολιτικής**, το έργο της Επιτροπής αποσκοπεί στην επίτευξη συμφωνίας με διάφορες χώρες ⁽⁶⁾ όσον αφορά τις ορθές πρακτικές διακυβέρνησης στον φορολογικό τομέα: κατά τρόπο πιο δομημένο, το Συμβούλιο ECOFIN του Μαΐου 2008 ζήτησε την εισαγωγή ενός κανόνα χρηστής φορολογικής διακυβέρνησης στις συμφωνίες μεταξύ της Κοινότητας και τρίτων χωρών. Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, η εισαγωγή του κανόνα αυτού έλαβε πιο δεσμευτικό χαρακτήρα, με το αίτημα της αποφασιστικότερης καταπολέμησης των φορολογικών παραδείσων και των δικαιοδοτικών φορέων που αρνούνται να συνεργαστούν.

2.6.1 Όσον αφορά τη **φορολόγηση των αποταμιεύσεων**, η Επιτροπή πέτυχε από ορισμένες τρίτες χώρες ⁽⁷⁾ και από τα εξαρτημένα ή συνδεδεμένα εδάφη των κρατών μελών (ορισμένα από τα οποία είχαν ταξινομηθεί προηγουμένως ως φορολογικοί παράδεισοι) να εφαρμόζουν τα ίδια ή ισοδύναμα με των κοινοτικών οδηγιών μέτρα. Διερρευνητικές συνομιλίες βρίσκονται σε εξέλιξη με άλλες χώρες ⁽⁸⁾, αλλά ακόμη δεν έχουν ξεκινήσει επίσημες διαπραγματεύσεις.

2.6.2 Διαπραγματεύσεις βρίσκονται ήδη σε εξέλιξη με τις χώρες του **Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ)** ⁽⁹⁾ και με την **Ελβετία**. Οι χώρες του ΕΟΧ εφαρμόζουν άμεσα τις αρχές της εσωτερικής αγοράς, ενώ για τις κρατικές ενισχύσεις ισχύουν «ανάλογοι κανόνες». Οι σχέσεις με την Ελβετία διέπονται από τη συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών του 1972, της οποίας όμως ορισμένες πτυχές αποτέλεσαν πρόσφατα αντικείμενο επανεξέτασης. Με το Λιχτενστάιν διεξάγονται διαπραγματεύσεις με σκοπό μια νέα συμφωνία κατά της απάτης. Το όλο θέμα βρίσκεται σε εξέλιξη.

2.6.3 Οι αρχές της διαφάνειας, της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών έχουν συμπεριληφθεί στα σχέδια δράσης και στις συμφωνίες που έχουν συναφθεί με αρκετές χώρες στο πλαίσιο της **Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας και της πολιτικής της διέυρυνσης**. Η Επιτροπή καταβάλλει προσπάθειες να επεκτείνει τις αρχές αυτές και σε πολλές άλλες χώρες: οι πρώτες επαφές κρίνονται θετικές όσον αφορά ορισμένες χώρες, αλλά πρέπει να ληφθεί απόφαση για την αντιμετώπιση των χωρών οι οποίες έχουν μέχρι στιγμής απορρίψει την ιδέα.

2.6.4 Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στις **διαπραγματεύσεις με τις αναπτυσσόμενες χώρες (ΑΧ)**: ενώ ορισμένες είναι ανοικτές, άλλες αντιδρούν και τούτο θα πρέπει να αντιμετωπιστεί, ενδεχομένως με χρηματοδοτήσεις από το ΕΜΓΕΣ (Ευρωπαϊκό Μέσο Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης) και το 10^ο ΕΤΑ (Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης) προκειμένου να αποδεχτούν τους κανόνες διακυβέρνησης στον φορολογικό τομέα.

(5) Μεταξύ άλλων, η Ελβετία, η Αυστρία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο, το Χόνγκ Κόνγκ, το Μακάο, Η Σιγκαπούρη, η Χιλή, η Ανδόρα, το Λιχτενστάιν, το Μονακό.

(6) Χώρες της Καραϊβικής, νησιά του Ειρηνικού.

(7) Ελβετία, Λιχτενστάιν, Σαν Μαρίνο, Μονακό και Ανδόρα.

(8) Χόνγκ Κόνγκ, Μακάο και Σιγκαπούρη.

(9) Ισλανδία, Λιχτενστάιν και Νορβηγία.

2.7 Ένα ξεχωριστό κεφάλαιο της Ανακοίνωσης είναι αφιερωμένο στην απαρίθμηση των πρωτοβουλιών που βρίσκονται σε εξέλιξη: εσωτερικές, με τη μορφή των οδηγιών που αναφέρονται στο σημείο 2.4, και εξωτερικές, προκειμένου να δοθεί συνέχεια στην πράξη, που αναφέρονται στο σημείο 2.5. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Επιτροπή δικαίως ζητεί από το Συμβούλιο να της παράσχει **επαρκή ευελιξία στις διαπραγματεύσεις**, προϋπόθεση απαραίτητη για την προσαρμογή της γενικής πολιτικής στις συγκεκριμένες ανάγκες της κάθε χώρας. Ιδιαίτερη προσοχή δίδεται στα **κίνητρα για την αναπτυξιακή συνεργασία**, τα οποία θα πρέπει να χρησιμοποιούνται έναντι δύσπιστων χωρών ως παρότρυνση για μεγαλύτερα ανοίγματα (βλ. σημείο 2.6.4 ανωτέρω).

2.8 Η Επιτροπή καταλήγει εφιστώντας την προσοχή του Συμβουλίου στη σημασία των προτεινόμενων μέτρων και στην ανάγκη να διασφαλιστεί η **ταχεία εφαρμογή σε εθνικό επίπεδο των οδηγιών που έχουν ήδη εγκριθεί**, να επιταχυνθεί η διαδικασία των υπο εξέταση οδηγιών, να υιοθετηθούν **πιο συνεκτικές και καλύτερα συντονισμένες πολιτικές** σε επίπεδο ΕΕ, και, τέλος, να διασφαλιστεί **μεγαλύτερη συνοχή μεταξύ των επιμέρους θέσεων των κρατών μελών** και των συμφωνημένων αρχών περί διακυβέρνησης.

3. Παρατηρήσεις και σχόλια

3.1 Η ΕΟΚΕ εκφράζει ιδιαίτερη ικανοποίηση για την Ανακοίνωση της Επιτροπής: ήταν πράγματι καιρός να χαραχθεί μια γραμμή δράσης και συμπεριφοράς στον περίπλοκο τομέα της καταπολέμησης της φοροδιαφυγής, στο πλαίσιο μιας χρηστής φορολογικής διακυβέρνησης. **Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει και επικροτεί κάθε αναφερθείσα πτυχή καθώς και τα μέτρα που προτείνει η Επιτροπή**. Θεωρεί, επίσης, υποχρέωσή της να επιστήσει την προσοχή σε ορισμένα βασικά προβλήματα και άλλες λεπτομέρειες, οι οποίες κατά την άποψή της χρήζουν προσεκτικής εξέτασης.

3.2 Η Επιτροπή θέτει το ζήτημα της συνοχής μεταξύ της χρηματοδοτικής υποστήριξης της ΕΕ σε ορισμένες χώρες και του επιπέδου συνεργασίας τους με τις αρχές της διακυβέρνησης στον φορολογικό τομέα (βλ. ανωτέρω 2.7). Αναφέρεται η δυνατότητα «λήψης των κατάλληλων μέτρων» κατά την προσεχή ενδιάμεση αναθεώρηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης (ΕΤΑ) και θέσπισης ειδικών μέτρων στη συμφωνία της Κοτονού ⁽¹⁰⁾. Τα μέτρα αυτά θα μπορούσαν να είναι η μείωση των ενισχύσεων στις χώρες που δεν συνεργάζονται και η παροχή κινήτρων, με τη μορφή τεχνικής βοήθειας και συμπληρωματικών πόρων, σε χώρες που δηλώνουν πρόθυμες να τηρήσουν τις δεσμεύσεις τους.

3.2.1 Κατά συνέπεια, προτείνεται να εισαχθεί στην κοινοτική πολιτική στήριξης άλλων χωρών η έννοια ότι η βοήθεια πρέπει να κερδηθεί με απτή απόδειξη τη θέληση συνεργασίας στον τομέα της φορολογίας - και όχι μόνον. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι οι πράξεις με τις οποίες καθορίζονται οι όροι της βοήθειας θα πρέπει να περιλαμβάνουν μια **σαφή ρήτρα** προς αυτή την κατεύθυνση. Θα πρέπει να υπάρξει μια σαφής και ριζική μεταστροφή της πολιτικής σε ό,τι αφορά τη **χορήγηση κεφαλαίων**, προκειμένου να καταστεί μέσο προώθησης μιας συγκεκριμένης και επαληθεύσιμης διαδικασίας ηθικής, κοινωνικής και οικονομικής εξέλιξης. Οι διεφθαρμένες κυβερνήσεις μένουν αδιάφορες στις πιέσεις για συνεργασία: ο μόνος τρόπος για να πεισθούν είναι να τεθούν σε κίνδυνο τα συμφέροντά

⁽¹⁰⁾ Συμφωνία εταιρικής σχέσης μεταξύ των μελών της ομάδας κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού αφενός, και της ΕΕ και των κρατών μελών της αφετέρου· συμφωνία που υπεγράφη στην Κοτονού στις 23.6.2000.

τους. Απομένει να διαπιστωθεί σε ποιο βαθμό η πολιτική που προτείνει η Επιτροπή μπορεί να εφαρμοστεί στην πράξη: εμπόδια πολιτικής και κοινωνικής φύσεως θα μπορούσαν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο σε σχέση με την εφαρμογή της.

3.3 Από την εισαγωγική δήλωση της Επιτροπής, η οποία αφορά τη χρηστή διακυβέρνηση στον τομέα της φορολογίας ως μέσο για να δοθεί μια «συντονισμένη απάντηση» στα προβλήματα που δημιουργούνται από τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, τη διαφθορά και την τρομοκρατία προκύπτουν ορισμένες άλλες παρατηρήσεις. Επιβεβαιώνεται συνεπώς η έννοια, η οποία έχει επανειλημμένα αναφερθεί, και την οποία συμμερίζεται η ΕΟΚΕ ότι μόνο η ολιστική προσέγγιση θα συμβάλει στην εφαρμογή μιας στρατηγικής για την υπεράσπιση της κοινωνίας από κάθε είδους αξιόποινη οικονομική πράξη, είτε είναι εγκληματικής, τρομοκρατικής ή φορολογικής φύσεως.

3.3.1 Όλα τα μέτρα που αναφέρει η Επιτροπή στην Ανακοίνωσή της είναι ορθά σε ό,τι αφορά τη **διακυβέρνηση στον φορολογικό τομέα**. ωστόσο η ΕΟΚΕ επισημαίνει την έλλειψη σαφούς και συστηματικής αναφοράς σε μια παγκόσμιου επιπέδου στρατηγική. Οι τρέχουσες ή οι προβλεπόμενες δράσεις στον φορολογικό τομέα θα πρέπει να είναι παράλληλες και συνεκτικές με τις δράσεις που αφορούν την **καταπολέμηση της διαφθοράς και της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, το οργανωμένο έγκλημα ή την τρομοκρατία**. Ένα πρώτο βήμα συνίσταται στην **εξάλειψη ορισμένων γκρίζων ζωνών και αντιφάσεων που υφίστανται μεταξύ των οδηγιών φορολογικής φύσεως και των οδηγιών για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες**.

3.4 Στις οδηγίες σχετικά με την καταπολέμηση της φορολογικής απάτης δεν υπάρχει καμία αναφορά στις διατάξεις της τρίτης οδηγίας «**νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες**» (MLD-) (11), παρόλο που η οδηγία αυτή περιλαμβάνει μεταξύ των **σοβαρών εγκλημάτων** και τη φορολογική απάτη (ή τουλάχιστον ορισμένες πτυχές της) (12). Τίθεται συνεπώς το ερώτημα εάν οι διατάξεις της MLD μπορούν να εφαρμοστούν στον φορολογικό τομέα, ειδικότερα όσον αφορά τις υποχρεώσεις αναφοράς, τα καθήκοντα των ΜΧΠ (13), τη συμμετοχή τρίτων, μεταξύ των οποίων και οι ελεύθεροι επαγγελματίες (14). Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι ωστόσο αρνητική: στις «**φορολογικές**» οδηγίες η **καταπολέμηση της απάτης ανατίθεται αποκλειστικά στις φορολογικές αρχές**, δεν υπάρχει καμία αναφορά των αρμοδιοτήτων των ΜΧΠ ή σύνδεση με αυτές, ούτε λαμβάνονται υπόψη οι διατάξεις της ΜΧΠ.

3.4.1 Υπάρχει συνεπώς, στις κοινοτικές οδηγίες, ασυμφωνία μεταξύ κανονιστικών και πρακτικών πτυχών. Τα όρια μεταξύ της **φοροδιαφυγής και της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες**, αν και στη θεωρία ορίζονται, στην πράξη μπορεί να είναι **αβέβαια ή ανύπαρκτα**: για παράδειγμα, η μη καταβολή του ΦΠΑ μπορεί να θεωρηθεί ως λαθρεμπόριο (νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες) ή ως φορολογική απάτη, και μπορεί να συμβάλει στην ανάδειξη σχέσεων φαινομενικών «κανονικών» επιχειρήσεων με το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, όπλων, κλπ. Η διαφθορά προϋποθέτει πάντοτε τη φοροδιαφυγή, αλλά συχνά υπάρχουν

κρυφά εγκλήματα πολύ πιο σοβαρά και διαφορετικής φύσεως: οι μεταφορές φορολογικά «ύποπτων» ποσών ενδέχεται να καλύπτουν τρομοκρατικές δραστηριότητες. Είναι πολλές οι αμφιβολίες ερμηνείας και οι πιθανές συγκρούσεις αρμοδιοτήτων.

3.5 Το όλο θέμα χρήζει επανεξέτασης και συστηματικής αναθεώρησης: η οδηγία MLD πρέπει να επανέλθει στον δηλωμένο στόχο της, δηλαδή στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας και να αποκλείει ρητά τα φορολογικά και οικονομικά εγκλήματα όταν δεν έχουν εγκληματική ή τρομοκρατική προέλευση. Από την άλλη πλευρά, οι φορολογικές οδηγίες θα πρέπει να αποκλείουν από τις αρμοδιότητες των φορολογικών αρχών οιαδήποτε **αξιόποινη πράξη εγκληματικής ή τρομοκρατικής φύσεως**. Χωρίς να γίνει μια ιεράρχηση αξιών, η καταπολέμηση της εγκληματικότητας και της τρομοκρατίας έχει μεγαλύτερη πολιτική και κοινωνική σημασία από την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Τα δύο πεδία συνδέονται εξάλλου στενά, όχι μόνο λόγω των ήδη αναφερθεισών αμφιβολιών όσον αφορά τα όριά τους, αλλά και λόγω της εφαρμογής στην πράξη της έννοιας «της ολιστικής προσέγγισης», που συνεπάγεται την υποχρέωση συνεργασίας και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των διαφόρων αρχών. Η ανάγκη συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων αρχών αναφέρεται πράγματι σε μια ανακοίνωση του 2004 (15), αλλά δεν αναφέρεται σε καμία οδηγία.

3.6 Ο κερματισμός των αρμοδιοτήτων ή η επικάλυψή τους αντικατοπτρίζουν την κατανομή των αρμοδιοτήτων σε επίπεδο Συμβουλίου: τα προβλήματα της φοροδιαφυγής και των φορολογικών παραδείσων καλύπτονται από το Συμβούλιο Ecofin, τα προβλήματα σχετικά με την καταπολέμηση της εγκληματικότητας και της τρομοκρατίας από το Συμβούλιο των Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων. Από την άλλη πλευρά, ο ίδιος κερματισμός υπάρχει και σε παγκόσμιο επίπεδο: η G-20 και η GAFI/FATF (16) φαίνεται να ανήκουν σε διαφορετικούς κόσμους. Στον ΟΟΣΑ υπάρχει μια σύνδεση, αλλά μόνο σε κεντρικό επίπεδο: σε εθνικό επίπεδο, οι συνομιλητές του διαφέρουν ανάλογα με τις υπουργικές τους ευθύνες.

3.7 Οι επίσημες δηλώσεις δείχνουν ότι υπάρχει η πολιτική βούληση να προωθηθεί αποτελεσματικά η ολιστική προσέγγιση, αλλά δεν διαφαίνονται πρακτικές λύσεις, εκτός εάν στα υψηλότερα επίπεδα της πολιτικής και της οικονομίας οι αρμόδιοι συνειδητοποιήσουν το πρόβλημα. Μια προκαταρκτική εξέταση ορισμένων **ουσιαστικών πτυχών** είναι επιτακτική και άμεση. Μεταξύ αυτών, περιλαμβάνεται σαφώς η αξιολόγηση του **φαινομένου των φορολογικών παραδείσων** (17), στο σύνολό του. Χάρη στη δράση του ΟΟΣΑ και της Επιτροπής, τον τελευταίο καιρό πολλοί «παράδεισοι» έχουν συμφωνήσει να συνεργαστούν για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής (18), με την κατάργηση ή τη χαλάρωση του τραπεζικού απορρήτου, ώστε καμία χώρα να μην εμφανίζεται πλέον στη «μαύρη λίστα» (19). Το εγγύς μέλλον θα δείξει εάν και κατά πόσον αυτές οι υποσχέσεις θα τηρηθούν.

(15) Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με την πρόληψη και την καταπολέμηση αθέμιτων εταιρικών και χρηματοοικονομικών πρακτικών COM(2004) 611 τελικό.

(16) Ομάδα χρηματοοικονομικής δράσης, συγκροτήθηκε από τον ΟΟΣΑ.

(17) Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι ο αγγλικός όρος «fiscal haven» μεταφράστηκε στις περισσότερες γλώσσες ως φορολογικός παράδεισος. Η διαφορά μεταξύ «haven» (καταφύγιο) και «heaven» (παράδεισος) δεν έχει ακόμη αποδοθεί σε ένα απλό λάθος μετάφρασης: δείχνει μια διαφορετική νοοτροπία.

(18) Στην πραγματικότητα, στις συμφωνίες με τους φορολογικούς παράδεισους περιλαμβάνεται η «πάγια ρήτρα» που αφορά το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία, αλλά υπερिχούει πάντα η «φορολογική» πτυχή.

(19) Υπάρχουν άλλες δύο λίστες, «γκρίζα ανοικτή» και «γκρίζα σκούρα» ανάλογα με τον βαθμό συνεργασίας που έχει εξασφαλιστεί.

(11) Οδηγία 2005/60/CE για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, ΕΕ L 309 της 25.11.2005, σελ. 15, (στα αγγλικά *3rd Money Laundering Directive* (MLD)).

(12) Βλ. άρθρο 3, § 5, δ) της MLD: «σοβαρά εγκλήματα νοούνται ... η απάτη, ..., όπως ορίζεται με το άρθρο 1, παράγραφος 1, και το άρθρο 2 της σύμβασης σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων»: η φοροδιαφυγή, τουλάχιστον όσον αφορά τον ΦΠΑ, εμπίπτει συνεπώς στα αδικήματα που εξετάζει η MLD.

(13) Μονάδα χρηματοοικονομικών πληροφοριών, βλ. άρθρο 21 της MLD.

(14) Βλ. άρθρο 2, § 3 της MLD.

3.7.1 Οι διάφορες λίστες δεν είναι εξάλλου πλήρεις, ή τουλάχιστον αφήνουν περιθώρια αβεβαιότητας. Η έλλειψη διαφάνειας φαίνεται να χαρακτηρίζει τα **αναδυόμενα οικονομικά κέντρα**, ορισμένα από τα οποία έχουν, ή μπορεί να έχουν στο μέλλον, τα χαρακτηριστικά του «καταφυγίου» - αν όχι του «παραδείσου» - φορολογικής ή άλλης φύσεως όπως ορισμένες χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, οι χώρες του Κόλπου, αλλά και ως έναν βαθμό, η Ινδία, η Σινγκάπορη, η Κίνα (της Χονγκ Κονγκ είναι μόνο η αιχμή του δόρατος της κινεζικής οικονομίας). Αν και το θέμα της **χρηματοδότησης της τρομοκρατίας** περιλαμβάνεται στις πάγιες ρήτρες, στις διαπραγματεύσεις συχνά αγνοείται, διότι η εν λόγω χρηματοδότηση διοχετεύεται μέσω διαύλων καθόλου πρόθυμων να εκδηλωθούν, πόσο μάλλον να διαπραγματευτούν. Αυτά και άλλα προβλήματα είναι τόσο λεπτά που είναι κατανοητό το απόρρητο που τα περιβάλλει, τούτο όμως δεν σημαίνει ότι πρέπει να αγνοούνται.

3.7.2 Και άλλες πτυχές δεν αναφέρονται: το **λαθρεμπόριο των όπλων**, που συχνά πωλούνται νόμιμα και με τις κατάλληλες επίσημες άδειες· το λαθρεμπόριο αυτό τροφοδοτεί διαδοχικά μέσω μυστικών οδών τους πολέμους και την τρομοκρατία σε πολλές χώρες και συχνά χρηματοδοτείται με **έσοδα από το λαθρεμπόριο ναρκωτικών**: όλα αυτά τροφοδοτούν μια τεράστια ροή χρήματος που χάνεται σε μια απύθμενη «μαύρη τρύπα». Το φαινόμενο είναι γνωστό, αλλά σίγουρα δεν επιλύεται με οδηγίες, συμφωνίες ή έρευνες: είναι εντελώς διαφορετικής φύσεως και πρέπει να εξεταστεί στο πλαίσιο της διεθνούς πολιτικής.

3.7.3 Το φαινόμενο των φορολογικών παραδείσων στο σύνολό του είναι συνεπώς ένα πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί, λαμβανομένων παράλληλα υπόψη των **γεωπολιτικών** πτυχών που επηρεάζουν κάθε λύση. Όσον αφορά τις πρακτικές δυνατότητες, η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (αλλά, κυρίως, της τρομοκρατίας) πρέπει να είναι συνολική, στα πλαίσια του εφικτού, έχοντας επίγνωση του γεγονότος ότι η νίκη σε παγκόσμιο επίπεδο παραμένει ακόμη μακρινός στόχος. Κυρίως όμως χρειάζεται επαγρύπνηση ώστε να προληφθεί η μετατόπιση δραστηριοτήτων από γνωστά κέντρα σε άλλα λιγότερο γνωστά, ίσως εχθρικά ή λιγότερο πρόθυμα να διαπραγματευτούν. Η σημερινή κρίση επιταχύνει τη σταδιακή αλλαγή των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των οικονομικών κέντρων του κόσμου: η Ασία και ο ισλαμικός κόσμος αποτελούν νέες αναδυόμενες δυνάμεις, η λογική και η συμπεριφορά των οποίων δεν ανταποκρίνονται απαραίτητα στην παραδοσιακή λογική και συμπεριφορά του δυτικού κόσμου.

3.8 Ένα άλλο πρόβλημα το οποίο συνδέεται κατά κάποιο τρόπο με τους φορολογικούς παραδείσους, είναι οι σημαίες ευκαιρίας (FOC - **flags of convenience**), που αποτελούν το 63 % του παγκόσμιου εμπορικού στόλου και ένα μεγάλο ποσοστό των σκαφών αναμυχής: η **έδρα τους είναι κυρίως σε φορολογικούς παράδεισους** όπου

συρρέουν συνήθως αρχικά νόμιμα κεφάλαια, ακόμη και αν απαλλάσσονται τελείως ή σχεδόν από τους φόρους. Μεταξύ των χωρών που φιλοξενούν τα μητρώα αυτά συγκαταλέγονται και ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ. Τα πλοία με σημαία ευκαιρίας έχουν προνομιακούς όρους ανταγωνισμού σε σχέση με τα πλοία με εθνικές σημαίες, και οι ναύλοι είναι παράγωγα της φοροαποφυγής, αλλά ασφαλώς όχι μιας «επίσημης» φοροδιαφυγής. Επιπλέον, δεν υπόκεινται στις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις συμβάσεις των συνδικαλιστικών οργανώσεων των ναυτικών.

3.8.1 Δεν προβλέπεται καμιά παρέμβαση φορολογικού τύπου σε ό,τι αφορά τις σημαίες ευκαιρίας, όχι μόνο διότι δεν υπάρχουν νομικές βάσεις για οποιαδήποτε δράση, αλλά και επειδή παρεμβάσεις που βασίζονται σε καθαρά φορολογικές εκτιμήσεις ενδέχεται να ζημιώσουν μια ζωτική οικονομική δραστηριότητα για τον κόσμο ολόκληρο και να στερήσουν μια σημαντική ροή επενδύσεων στην παγκόσμια οικονομία. Πέραν των καθαρά ηθικής φύσεως θεωρήσεων, οι σημαίες ευκαιρίας στρεβλώνουν τον ανταγωνισμό και δεν τηρούν τις συλλογικές συμβάσεις, με τη σιωπηρή συναίνεση ή αποδοχή των κυβερνήσεων του κόσμου ολόκληρου. Σε κοινοτικό επίπεδο οι μόνοι κανόνες που αφορούν τις σημαίες αυτές είναι οι κανόνες σχετικά με την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας και τη ρύθμιση της κυκλοφορίας.

3.8.2 Τα θέματα αυτά αναφέρονται προκειμένου να τονιστεί το γεγονός ότι όλα τα κεφάλαια που συρρέουν στους φορολογικούς παράδεισους και εξέρχονται από αυτούς για να επενδυθούν στα παγκόσμια χρηματοοικονομικά κέντρα⁽²⁰⁾, δεν είναι αποτέλεσμα φοροδιαφυγής, νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Στο πλαίσιο αυτό, εγκρίνονται οι δράσεις που προτείνει η G-20 και αναπτύσσει η Επιτροπή στον τομέα της φορολογίας: οι δράσεις αυτές πρέπει επίσης να αφορούν θέματα σχετικά με την **νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και την τρομοκρατία**, αλλά χρειάζεται να **ληφθεί μέριμνα ώστε να αποφευχθούν ανεπιθύμητα αποτελέσματα σε νόμιμες ή τουλάχιστον όχι παράνομες ροές κεφαλαίων και δραστηριότητες**.

3.8.3 Η επίτευξη **διαφάνειας και συνεργασίας** από την πλευρά των φορολογικών παραδείσων θα είναι μια πολύ σημαντική επιτυχία: οι ζώνες αδιαφάνειας που παραμένουν, και οι οποίες κατά πάσα πιθανότητα θα παραμείνουν, καταδεικνύουν ότι πέραν των μεγάλων αρχών πρέπει να τεθούν **λογικοί** αν και όχι βέλτιστοι **στόχοι**. Σε τελική ανάλυση θεωρείται αναγκαίο, **οι πρωτοβουλίες στον χρηματοοικονομικό και φορολογικό τομέα να καθοδηγούνται και να ελέγχονται από τις πολιτικές δυνάμεις στο πλαίσιο των στρατηγικών τους για τις διεθνείς σχέσεις**. Σε ό,τι αφορά τις διεθνείς σχέσεις η ΕΕ χρειάζεται μια κοινή πολιτική: ένας στόχος τον οποίο οι κυβερνήσεις θα πρέπει να θεωρούν πρωταρχικό αλλά που στη σημερινή κατάσταση των πραγμάτων μοιάζει ακόμη πολύ μακρινός.

Βρυξέλλες, 17 Δεκεμβρίου 2009

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Mario SEPI

⁽²⁰⁾ Υπολογίζεται ότι το 35 % των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών ροών διέρχεται από τους φορολογικούς παράδεισους: αγνοείται ωστόσο σε ποια βάση γίνονται αυτοί οι υπολογισμοί.